

Un savi occità, Jacques Gilard, a la recerca del ‘savi català’: Ramon Vinyes

L'u de novembre del passat 2008 morí a la seva ciutat de Tolosa de Llenguadoc el doctor Jacques Gilard, nascut el 1942. Coneixedor per herència familiar de la llengua i cultura occitanes, la historiografia literària catalana deu al professor tolosà el primer endinsament científic en l'obra i la trajectòria de l'escriptor berguedà Ramon Vinyes (1882-1952). Aquest autor que amb tanta lentitud va sortint de l'oblit que tants escriptors pateixen al nostre país, havia merescut el 1973 una emotiva biografia a càrrec de Pere Elies i Busqueta (*Ramon Vinyes i Cluet: un literat de gran volada*) que significà un primer rescat d'aquell mestre literari de Gabriel García Márquez, convertit el 1967 en el 'sabi catalán' de *Cien años de soledad*. Mancava, però, un treball d'ordre acadèmic, que ens hauria d'arribar, com tantes vegades s'esdevé, de l'altra banda dels Pirineus.

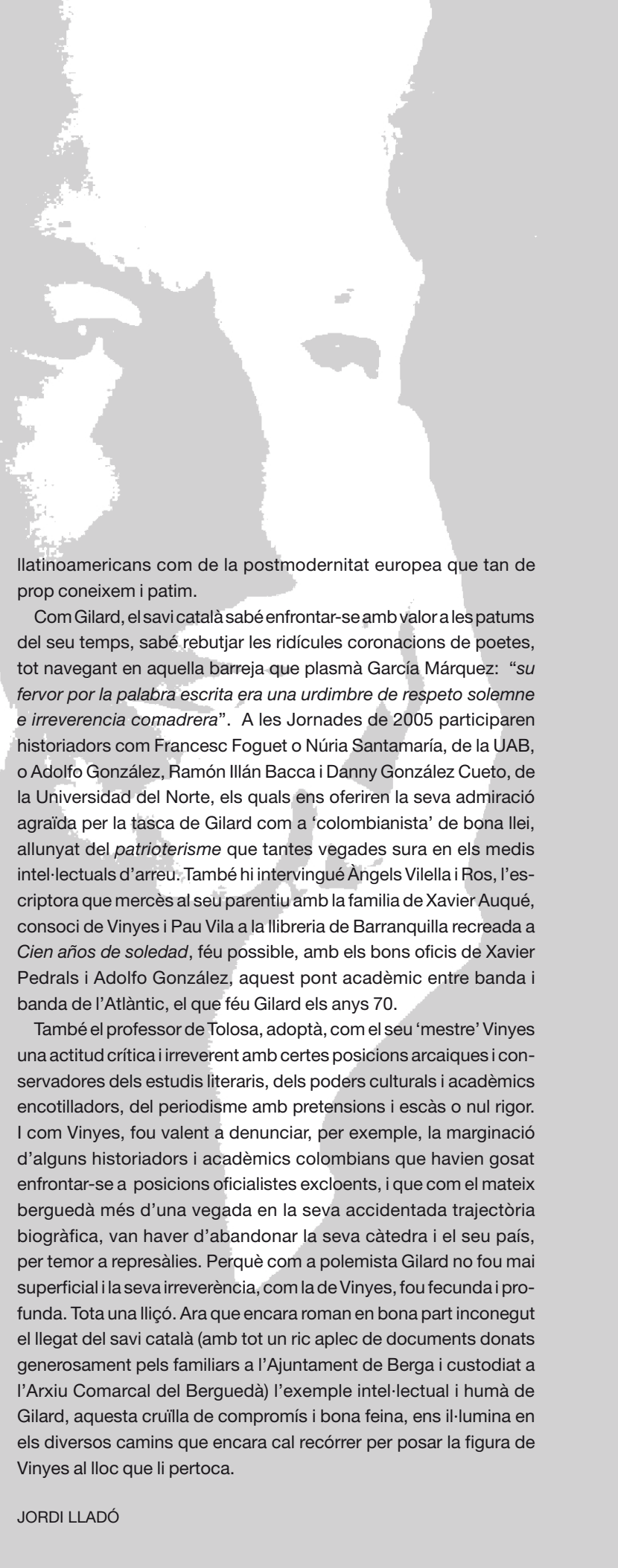
A mitjans dels anys 70, el professor Gilard, format i doctorat en Literatura Hispanoamericana a la Universitat de Toulouse-Le Mirail, s'especialitzà en literatura colombiana del segle XX, particularment la dels anys posteriors a la Segona Guerra Mundial fins al *boom* llatinoamericà dels 60, amb García Márquez com a nom emblemàtic. Gilard afinà la recerca en la formació del futur Premi Nobel a diverses ciutats del país: Cartagena de Indias, Bogotá i, especialment, Barranquilla, la població més cosmopolita del Carib Colombià. "Gabito" trobà en els periòdics i tertúlies locals la plataforma per a la seva projecció i en aquest medi conegué Vinyes, aleshores exiliat, i figura molt respectada d'ençà que entre 1917 i 1920 comandà a Barranquilla la prestigiosa revista *Voces*. Un dels grans mèrits de Gilard fou la vastíssima recopilació i l'estudi –imprescindibles– dels articles de García Márquez en quatre volums editats per Bruguera (*Obra periodística*, 1981-1982). Com Josep Pla a casa nostra o com el mateix Vinyes, l'article diari (especialment la secció "La Jirafa" d'*El Heraldo* de Barranquilla que escrigué sota el pseudònim "Septimus"), esdevingué l'escola del narrador d'Aracataca, el geni del qual ja rau en aquests textos, germen de la seva narrativa.

Jacques Gilard dugué a terme durant més d'una dècada una dilatada investigació sobre el terreny, (sovint en les condicions precàries del clima càlid i els arxius empolsinats de Barranquilla) i fou aleshores quan abordà, admirat, l'obra i la figura de Vinyes fins a convertir-se'n en el màxim valedor acadèmic quan en el nostre àmbit universitari era ignorat més enllà d'unes quantes ratlles a

les històries teatrals. El contacte estret de Gilard amb la família de l'autor instal·lada a Barcelona (particularment amb Josep Vinyes i Lluïsa Riera, que amb tant de zel servaren la memòria de llur germà) permeté l'exhumació i el coneixement de bona part de la biblioteca de l'escriptor berguedà, amb especial cura en els seus nombrosos quaderns manuscrits (teatre, crítica, dietaris...), els de la 'tinta violeta' immortalitzada a *Cien años de soledad*.

La familiaritat 'atàvica' de Gilard (com a ell li agradava dir) amb la llengua i la terra catalana, aconseguia vèncer els recels d'aquest investigador format rigorosament sota patrons francesos, i, que tot i considerar com a possible error l'opció literària de Vinyes pel català, tingué el mèrit de constatar aquesta tossuda fidelitat com a element essencial en la seva personalitat i en el seu cosmos creatiu, tot subratllant la punyent fondària del desterrament lingüísticoliterari. Fruit d'aquest treball que abraça des de l'hemeroteca pacient fins a l'acarament de Vinyes amb els escriptors que tractà o llegí, sorgiren als anys vuitanta les dues grans obres de Gilard sobre l'escriptor. El 1982 aparegué editada per l'Instituto Colombiano de Cultura la seva monumental *Selección de Textos* de Ramon Vinyes en dos volums (més de 1000 planes en total), precedides d'una afinadíssima introducció. L'obra és un compendi que donà, per primer cop, la mesura de la gran vàlua del savi berguedà, i a banda d'abordar la seva important tasca com a periodista cultural colombià, divulgà una més que substancial part dels textos dietarístics, crítics i narratius en català, traduïts pel propi Gilard i per l'escriptora catalanocolombiana Maria Fornaguera.

Aquell 1982 Gilard participà en els actes del centenari del naixement de Vinyes patrocinats per l'Ajuntament de Berga, on destacà l'estrena a càrrec de l'Agrupació Teatral La Farsa de la mateixa població, d'una de les obres de l'escriptor més valorades per Gilard: *Arran del mar Caribe*. El 1989, l'investigador tolosà publicà a la Universitat d'Antioquia a Medellín *Entre los Andes y el Caribe. La obra americana de Ramón Vinyes*, un detallat estudi sobre *Arran del mar Caribe* i altres produccions vinyesianes de l'exili, singularment els espurnejants relats reunits sota els títols *A la boca dels núvols* i *Entre sambes i bananes*. Sense aquesta devoció i polidesa metodològiques del savi occità no hauria estat possible la publicació d'aquests dos aplecs (1984 i 1985), prolo-

gats per ell mateix a l'Editorial Bruguera. Una edició que suposà la descoberta per al lector català modern d'un autor pràcticament inconegut en aquesta faceta, que afegia la seva mirada ficcional al ric exili narratiu català on ja lluïen noms com Pere Calders, Mercè Rodoreda, Agustí Bartra, Lluís Ferran de Pol, Avel·lí Artís o Vicenç Riera Llorca. I la mateixa tasca endegava Gilard a l'altra banda de l'Atlàntic, amb la publicació el mateix 1985 d'*Entre sambas y bananas* (Norma, 1985), traduït per Montserrat Ordóñez, gran investigadora de la narrativa colombiana del segle XX, i també d'origen català/berguedà.

Rere l'obra i l'impuls de Gilard vingueren a casa nostra altres estudis i recuperacions, molt singularment la que Jaume Huch dedicà als anys joves de l'autor i, sobretot, a la fundació de l'editorial berguedana L'Albí, amb el nom d'un dels contes més reeixits de l'autor. La dilatada tasca d'Huch com a editor de Vinyes (amb fites com *Teatre*, el 1988 a L'Albí, prologada per Gilard, *Tots els contes* el 2000 –Columna–, o el periodisme de guerra el 2005 a *Talaia*, L'Albí&Faig) deu molt a la tasca de l'investigador tolosà. També és gràcies a la petja de Gilard que qui signa aquestes ratlles ha escrit obres com la tesi dirigida per Jordi Castellanos *Ramon Vinyes i el teatre (1904-1939)*, llegida i editada digitalment per la UAB el 2002 o el volum *Ramon Vinyes: un home de lletres entre Catalunya i el Carib*, impulsat i editat per la subdirecció d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat (2006).

Com Colòmbia i Barranquilla, Berga i Catalunya deuen a aquest germà del nord ara traspassat l'equilibrada combinació de fervor i rigor en el treball sobre el nostre il·lustre compatrici, una tasca que aplega la qualitat i el compromís humà i polític. Fou un brillant col·lofó a aquesta impagable trajectòria la intervenció amb que Gilard obrí les Jornades que el Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona i els d'Humanitats i Història de la Universidad del Norte de Barranquilla, consagraren a Vinyes el 2005. "*Ramón Vinyes o la fecunda irreverencia: de Barcelona a Barranquilla*", publicada al número 3 de la revista digital *Memorias de la Universidad del Norte* el 2005, fou el suggeridor títol de la seva ponència, un aprofundit repàs a l'actitud vital i intel·lectual de l'escriptor berguedà, als antípodes de la buidor i superficialitat de la política cultural d'aparador, tan pròpies dels medis arcaics

llatinoamericans com de la postmodernitat europea que tan de prop coneixem i patim.

Com Gilard, el savi català sabé enfrontar-se amb valor a les patums del seu temps, sabé rebutjar les ridícules coronacions de poetes, tot navegant en aquella barreja que plasmà García Márquez: "*su fervor por la palabra escrita era una urdimbre de respeto solemne e irreverencia comadrera*". A les Jornades de 2005 participaren historiadors com Francesc Foguet o Núria Santamaría, de la UAB, o Adolfo González, Ramón Illán Bacca i Danny González Cueto, de la Universidad del Norte, els quals ens oferiren la seva admiració agraïda per la tasca de Gilard com a 'colombianista' de bona llei, allunyat del *patrioterisme* que tantes vegades sura en els medis intel·lectuals d'arreu. També hi intervingué Àngels Vilella i Ros, l'escriptora que mercès al seu parentiu amb la família de Xavier Auqué, consoci de Vinyes i Pau Vila a la llibreria de Barranquilla recreada a *Cien años de soledad*, féu possible, amb els bons oficis de Xavier Pedrals i Adolfo González, aquest pont acadèmic entre banda i banda de l'Atlàntic, el que féu Gilard els anys 70.

També el professor de Tolosa, adoptà, com el seu 'mestre' Vinyes una actitud crítica i irreverent amb certes posicions arcaiques i conservadores dels estudis literaris, dels poders culturals i acadèmics encotilladors, del periodisme amb pretensions i escàs o nul·l rigor. I com Vinyes, fou valent a denunciar, per exemple, la marginació d'alguns historiadors i acadèmics colombians que havien gosat enfrontar-se a posicions oficialistes excoïents, i que com el mateix berguedà més d'una vegada en la seva accidentada trajectòria biogràfica, van haver d'abandonar la seva càtedra i el seu país, per temor a represàlies. Perquè com a polemista Gilard no fou mai superficial i la seva irreverència, com la de Vinyes, fou fecunda i profunda. Tota una lliçó. Ara que encara roman en bona part inconegut el llegat del savi català (amb tot un ric aplec de documents donats generosament pels familiars a l'Ajuntament de Berga i custodiat a l'Arxiu Comarcal del Berguedà) l'exemple intel·lectual i humà de Gilard, aquesta cruïlla de compromís i bona feina, ens il·lumina en els diversos camins que encara cal recórrer per posar la figura de Vinyes al lloc que li pertoca.

JORDI LLADÓ

18,30h. 4 de juliol de 1994.
Puig-reig envoltat de flames.
FOTOGRAFIES DE MANUEL IGLESIAS TRESSERRA